

Bir Kavramsal Çerçeve Olarak “Avrupalılaştırma”: Kapsam, Gereklilik ve Sınırlar*

“Europeanization” As A Conceptual Framework: Scope, Necessity and the Limits

Yrd. Doç. Dr. Hatice Yazgan

Öz

Avrupa Birliği'nin (AB) üye ve aday ülkelerin siyasi ve ekonomik yapılarına etkisi açıktır. 1990'lı yılların ortalarından itibaren Avrupalılaştırma (Europeanization) kavramı ile ifade edilen sözkonusu “etki”, akademik literatürde sıklıkla kullanılan bir kavramsal çerçeve haline gelmiştir. Bu makalenin amacı; Avrupalılaştırma kavramının literatürde nasıl kullanıldığını, kapsamını, kullanıldığı alanlar ve etki göstergelerini ortaya koyarak, kavramın gereklilik ve sınırlarını tartışmaktır. Makalede, Avrupalılaştırma kavramının AB etkisini değerlendirmede önemli bir araç olduğu, ancak incelenen değişkenlerin farklı özellikleri nedeniyle çok boyutlu bir inceleme gerektirdiği savı öne sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: AB Müktesebatı, Avrupalılaştırma, Genişleme, Koşulluluk, Sosyalizasyon, Yeni Kurumsalcılık, Yukarıdan-aşağıya ve Aşağıdan-yukarıya Etkileşim.

Abstract

European Union (EU) has an evident impact on the member and the candidate states' political and economic structures. This impact is expressed as “Europeanization” from the beginning of 1990s which became a fashionable term and a conceptual framework in academic literature. Aim of this article is to elaborate the Europeanization concept and its scope with its necessity and limits. In the article, it is argued that Europeanization is a useful concept to evaluate the impact of the EU; however it necessitates a multi-faceted approach for elaboration due to the different characteristics of the variables.

Keywords: *Acquis Communautaire, Conditionality, Enlargement, Europeanization, New Institutionalism, Socialization, Top-down and Bottom-up Interaction.*

Giriş

Çok genel bir ifade ile “AB etkisi ile meydana gelen değişim” olarak tanımlanabilecek Avrupalılaştırma (Europeanization) kavramının akademik literatürde sıklıkla kullanılması, AB'nin gerek derinleşme, gerekse genişleme bağlamında evriminin sonucudur. Gerçekten de, AB'nin belirli bir ekonomik ve siyasi olgunluğa ulaştığı bir dönem olan 1990'lı yılların ortaları; üye devletlerde AB etkisi ile yapı, kurumlar ve politikalarda meydana gelen değişim anlamında Avrupalılaştırma kavramının kullanılmaya başlandığı yıllardır. Özellikle “Doğu Genişlemesi”¹ olarak adlandırılan genişleme dalgası ile aday ülkelerin Avrupalılaştırması ise 2000'li yılların başından itibaren Avrupalılaştırma çalışmalarında önemli bir yer tutmaya başlamıştır.

Mevcut literatürde Avrupalılaştırmanın tanımı, araçları ve kapsamı ile ilgili genel bir uygulama çerçevesi mevcut ise de, konu ile ilgili metodolojik tartışmalar sürmektedir. Zira en başta AB etkisi ile oluşan ya da oluştuğu öne sürülen değişimin ortaya konması ve en önemlisi de ölçülmesi araştırmancın en başta gelen zorluklarındandır. Ancak tüm bu sınırlılıklara rağmen artık konu, AB'nin üye ve aday ülkeler üzerinde bir etkisi

Yrd. Doç. Dr. Hatice Yazgan, Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, hyazgan@karatekin.edu.tr

* Bu makale 2009 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler A.B.D.'da tamamlanan “Avrupa Birliği Sürecinin Türk Dış Politikasına Etkileri” başlıklı doktora tez çalışmasının bir bölümünün güncellenerek, yeniden gözden geçirilmiş şeklidir.

1 Doğu Genişlemesi AB'nin 2004–2007 yıllarında üye olarak kabul ettiği 10 Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkesini (MDAÜ) kapsamaktadır. (2004 genişleme dalgasında iki Akdeniz ülkesi Malta ve G. Kıbrıs da bulunmaktadır.) Doğu Genişlemesi içindeki ülkelerden; Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovakya ve Slovenya 2004 yılında; Bulgaristan ve Romanya ise 2007 yılında AB'ye katılmışlardır.

olup olmadığı noktasından çıkıp, sözkonusu etkinin hangi derecede, hangi yönde ve hangi mekanizmalarla gerçekleştirildiği noktasına odaklanmaktadır.

Bu çerçevede makalede öncelikle Avrupalılışma kavramının kullanılan farklı tanımları ve kapsamı ortaya konacak, Avrupalılışma kavramının araçları, Avrupalılışmadan etkilenen yapılar, Avrupalılışmanın etki göstergeleri ve teorisi incelenecek, son olarak kavramın AB etkisini araştırmada gereklilik ve sınırları tartışılacaktır.

"Avrupalılışma" Süreci Mi? Sonuç Mu?

Avrupalılışma kavramı üzerine yapılan akademik çalışmalar 1990'ların ortalarından itibaren büyük artış göstermiştir. Bu durum aslında AB'nin yıllar boyunca kurumsal ve hukuki anlamda evrilmesinin bir sonucudur. AB kendine özgü kurumsal ve hukuksal yapısı, politikaları, yönetim modeli, tartışmalı özelliklerine rağmen kimliği ve bir dış politika aktörü olarak özellikleri ile 1990'lı yıllarda olgunlaşma sürecine girmiştir. Ancak kavramın yaygın kullanımı, bir başka deyişle ortaya çıkan her değişimin AB faktörü ile açıklanması iç politika koşulları ya da uluslararası gelişmeler gibi etkenlerin göz ardı edilmesine ve AB etkisinin olduğundan fazla algılanmasına yol açabilir. Bu çerçevede Avrupalılışma kavramının değişimi etkileyen tüm diğer faktörler dikkate alınarak ve aşağıda tartışılacak uygun bir metodoloji kullanılarak incelenmesi ve kullanılması gerekmektedir.

Avrupalılışma kavramının birbirini tamamlayabilen farklı tanımları yapılmıştır. Kavramın üzerinde uzlaşılan tek bir tanımının olmaması, kapsamın teorik ve siyasi gelişmelerden etkilenerek yıllar içinde genişlemesi ve çok faktörlü olmasından kaynaklanmaktadır.

Avrupalılışma çalışmalarının en fazla atıfta bulunulan tanımlarından biri Radaelli tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre Avrupalılışma; AB politika yapım süreci içinde oluşturularak, devletlerin ulusal söylem, siyasi yapı ve siyasetlerine entegre ettikleri resmi ve resmi olmayan kurallar, süreçler, politikalar, paradigmlar, tarzlar ve iş yapılış biçimlerinin oluşturulması, yayılması ve kurumsallaştırılmasını ifade etmektedir (Radaelli, 2003, s.30).

Olsen ise Avrupalılışmanın beş farklı tanımını yapmıştır. Olsen'e göre Avrupalılışma; AB'nin genişlemesi örneğinde olduğu gibi "dış sınırlarda değişim (genişleme)", "Avrupa düzeyinde kurumsallaşma ile

oluşan yönetsel düzey", "siyasi örgütlenme ve yönetişimin Avrupa dışına ihraç edilmesi", "birleşmiş güçlü bir siyasi proje olarak Avrupa"; ve Avrupa düzeyindeki kurumların ulusal ve yerel düzeye aktarılması" anlamına gelmektedir (Olsen, 2003, s. 334).

Olsen'in tanımından hareketle Avrupalılışma kavramına ilişkin bir tanım gruplandırması yapılabilir. Buna göre Avrupalılışma, hem AB düzeyinde bir yönetim sisteminin oluşması, hem de AB'nin üye devlete etkisi anlamında, ulusal devlet düzeyinde gerçekleşen değişiklik anlamına gelir. Gerçekten de Avrupalılışmanın üye ülkelerin etkisiyle şekillenmesine rağmen, onlardan bağımsız bir yönetim yapısı olduğu açıktır. Buna göre Olsen'in yukarıda belirttiği 1. 2. ve 4. tanım "Avrupa düzeyinde Avrupalılışma" tanımı içinde; 3. ve "Avrupa düzeyinde kurumların ulusal ve yerel düzeye aktarılması" olarak ifade edilen son tanım ise, AB ve üye devlet etkileşimi bağlamında Avrupalılışmaya işaret eder. Ancak ilk boyutta dahi AB ve üye devlet etkileşimi gözden kaçırılmamalıdır. Olsen'in tanımının, Avrupalılışma tanımı altında sadece Avrupalılışma değil, Avrupa bütünleşmesine ilişkin kavramları da içerdiği yönünde görüşler vardır. Buna göre Avrupalılışma Avrupa Bütünleşmesi ile aynı anlama gelmemektedir ancak aralarında net bir iletişim vardır (Howell,2004,s.8-9).

Avrupa düzeyinde Avrupalılışma ifadesine paralel bir tanım; Risse v.d. tarafından yapılmıştır. Bu tanımda Avrupalılışma, salt "Avrupa düzeyinde belirgin bir yönetim yapısının oluşumu ve gelişimi" olarak ifade edilmiştir (Risse, Cowles,Caporaso, 2001, s.1).

Yukarıda esas itibariyle değişimin açıklanmasında "AB" faktöründen sözedilse de, kavramı daha geniş bir biçimde Avrupa etkisi olarak tanımlayanlar da vardır. Buna göre, salt AB etkisi anlamında kullanılan Avrupalılışma tanımı (EU-ization) diğer Avrupa kurumlarının etkisinin gözden kaçırılmasına yol açabileceklerdir. Bu görüşe göre; Avrupalılışma AB üyesi olmayan ülkeleri de (İsviçre ve Norveç gibi) kapsamalıdır. Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (OSCE) ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) gibi diğer Avrupa kurumları ile iç içe geçmiş uygulamalarının olması nedeniyle Avrupalılışma salt AB'ye indirgenmemelidir (Vink-Graziano,2006,s.10-12).

Avrupa-AB tanımı ayırımında; Avrupalılışma kavramının AB bütünleşme süreci öncesinde modernleşme anlamında kullanıldığı görülmektedir (Featherstone-

Kazamias,2001,s.4). Ancak Avrupalılaşıma çalışmalarında AB'nin esas alınmasının, spesifik politika ve uygulamaları ile değişimin daha belirgin, doğrudan olmasını ve gözlemlenmesini sağladığı yönünde görüşler vardır (Featherstone-Papadimitriou, 2008,s.2). Bu çalışmada incelenecek Avrupalılaşıma kavramı, oluşan teknik terminoloji ve uygulama alanı ile AB'ye odaklanmıştır.

Avrupalılaşıma kavramının Avrupa'yı mı, yoksa AB'yi mi işaret ettiği noktası, kavramın dar ya da geniş tanımlanmasına olanak sağlayacağı için önemlidir. Kavram dar anlamda AB mevzuatının (Acquis Communautaire) üye/aday ülke tarafından uygulanması; geniş anlamda ise Avrupa değer, sembol ve inançlarının benimsenmesi ile ulusal düzeyde gerçekleşen değişiklikler anlamında (Featherstone, 2003,s.3) kullanılabilir. İkinci durumda Avrupalılaşıma tanımı kimlikleri de etkilediğinden süreç salt siyasa düzenlemeleri açısından değil, kültürel ve sosyal bir perspektiften de incelenmelidir.

Kavramın değer ve kimlikleri içine alan geniş tanımı, aslında Avrupa ve AB'nin pek çok tartışmalı kavramını da gündeme getirmektedir. Zira bu içerikte Avrupa siyasi ve kültürel bir ortaklığa işaret etmektedir. Bu ortaklığın, kendini net bir şekilde ortaya koyması kültürel ve coğrafi sınırlar konusunu da tartışmaya açmaktadır. Oysa şu an Avrupada gelecek vizyonu² konusunda tartışmalar sürmekte, genişleme politikaları bağlamında Avrupa sınırları tartışılmakta, (Tassinari, 2011) Avrupa kimliğinin ortak başarılarla mı yoksa kültürel ve coğrafi sınırlar ile mi oluşturulacağı konusu, (Nicolaidis, 2004) göç, krizler, yabancı düşmanlığı, demokrasi açığı, meşruiyet³ gibi güncel konular ile çok faktörlü bir soruna dönüşmektedir.

2 Timothy Garton Ash; Avrupa'nın özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde eksikliği hissedilen yeni bir anlatı (narrative) oluşturması gerektiğini belirtmektedir. Bunun için, özeleştiriyeye dayalı, özgürlük, barış, hukuk, refah, çeşitlilik ve dayanışma temelleri üzerine kurulu bir ortak bir Avrupa vizyonu geliştirilmelidir. Avrupa ulusunun kimliği, geçmiş pratiklerle ve "öteki"nden korku temelinde değil, dayanışma ile oluşturulmalıdır. Avrupa'nın ötekisi aslında bu tür olumsuz örneklerle dolu kendi geçmişidir (Ash, 2007,s.1) .

3 AB'nin kurum olarak halk nezdinde meşruiyetinin sağlanıp sağlanmadığına ilişkin tartışmalar, üye devletler ile AB arasındaki ilişkileri de yansıtmaktadır. Bir "Avrupa Halkı" olup olmadığı konusu, üye ülkelerin çeşitli tasarrufları ile de gündeme gelmektedir. Federal Alman Anayasa Mahkemesi'nin 1993 tarihli Maastricht kararında, bir Avrupa halkından söz edilemeyeceği yönünde ifadeler yer almakta ve AB müdahale alanının genişlemesi ile üye devletlerin hâkimiyetini kaybedeceği tehlikesi belirtilmektedir (Çelebi, 2002, s.119-130).

Söz konusu sorun kendisini Avrupa kavramı, kimlik,⁴ ulus-ötesi vatandaşlık gibi kavramların yeniden tartışmaya açılmasında göstermektedir. Sorunların tartışılması kimi zaman eleştirel bakışları da gündeme getirmektedir. Nitekim Delanty, Avrupa'yı tarihsel bağlamı içinde ele alarak, fikir olarak Avrupa'nın uzlaşmadan çok gerek kendi içinde, gerekse dışarıdaki "öteki"ye karşı düşmanlık, dışlayıcılık ve çatışmadan doğarak kurgulanan ve sürekli olarak yeniden icat edilen tartışmalı bir kavram olduğunu belirtmektedir. Delanty'ye göre, tanımlama bakımından taşıdığı muğlaklık göz önüne alındığında Avrupa kavramı, mevcut durumuyla insanların zihinlerinde stratejik bir hareketle yeniden inşa edilmektedir. Bu bağlamda Avrupa kültürel bir kimlik olmanın da ötesinde bilinçli olarak kurgulanan bir siyasi kimliğe işaret eder. Nitekim Avrupa kimliğinin kişisel kimliğin bir parçası olarak tanımlanması ancak 18. Yüzyılın sonlarında mümkün olabilmıştır. Kültürel bir kurgu olan Avrupa kavramının evrensellik iddiasında bulunmayacağını belirten yazar, öteki ile farklılıklar bağlamında tanımlanan ve politikleştirilen bir Avrupa kimliğinin yerine, kapsayıcı ve işbirliğine dayalı bir ulus-ötesi vatandaşlık kavramının geliştirilmesi gereğini vurgulamaktadır (Delanty, 2005,s. 1-21, 193-198).

Bu çerçevede Avrupalılaşıma kavramı bağlamında, kavramın içeriğini oluşturan Avrupa ve Avrupalılık konularının halen oluşmakta olan dinamik bir süreç içinde bulunduğunu belirtmek gerekir. Söz konusu dinamizm yansımaları Radaelli'nin Avrupalılaşımayı bir sonuç değil süreç olarak tarif etmesinde bulmaktadır (Radaelli, 2003,s.52). Bu durum aynı zamanda Avrupa'nın kendisinin de Avrupalılaşımakta olduğunu göstermektedir.

Avrupalılaşıma kavramı esas itibarıyla AB üyesi devletler bakımından kullanılmaktadır. Burada Avrupalılaşıma; oluşturulan ortak politikalar, bu politikaların

4 Avrupa Kimliği üzerinde çok tartışılan bir konudur. Günümüzde çoklu kimliklerin varlığı, bir başka deyişle çok sayıda kimliğe sahip olunabildiği ve koşullara göre bu kimliklerin eş zamanlı olarak kullanılabilirdiği fikri kabul görmektedir. Ancak Avrupalı ulusların kimlikleri ile Avrupa'nın temsil edildiği üst kimliğin bağdaştırılması veya hangisinin öncelikli olduğu sorusu tartışılmaktadır. Buradan çıkan doğal sonuç, Avrupalılığın ne olduğunun belirlenmesi konusudur. Bir başka deyişle "Avrupalılık" hangi ortak özellikler (dil, din, coğrafya, tarih, kültürel özellikler, hukuki sosyal gelenekler vs) üzerinde tanımlanacaktır? Ya da Avrupa'nın kendini tanımlamak için kullanacağı "öteki" kim olacaktır? Bu sorulara net cevaplar verilememesi kimlik sorununun daha fazla tartışılmasına neden olmaktadır (Smith, 2005, s. 132-170).

uygulanması için oluşturulan mevzuat, farklı birimlerinin yönetime katkıları ve daha geniş bir yaklaşım ile ortak semboller ve sosyalizasyon yolları ile oluşturulan çeşitli mekanizmaları kapsar.

Üye ülkeler yanında özellikle Doğu Genişlemesi sürecinde AB'nin genişleme konusunda hayli sıkı ve teknik düzenlemeler ile aday ülkelere AB müktesebatını benimsetmesi, kontrol süreçleri ve özellikle de koşulluk ilkesi ile sıkı yaptırımlar ve uyumlaştırma mekanizmaları öngörmesi aday ülke Avrupalılaşması kavramını gündeme getirmiştir. Hatta kimi yazarlara göre, Doğu Genişlemesi Avrupalılaşma bakımından öyle farklı bir araştırma alanı haline gelmiştir ki, aday ülkeler katılım öncesi Avrupalılaşması (pre-accession Europeanization) ve katılım sonrası /yeni üye ülke Avrupalılaşması (post-accession/new member Europeanization) şeklinde araştırma kategorilerine ayrılabilir (Sedelmeier, 2011). Bu ülkeler, AB bütünleşmesinin ekonomik ve siyasi bakımdan görel olarak ileri bir safhaya taşındığı 1990'lı yıllarda AB ile ilişki kurmaya ve Avrupalılaşmaya başlamışlardır. AB entegrasyonunun bu aşamasında Avrupalılaşmak bu ülkeler için yerine getirilmesi gereken daha fazla sorumluluk ve yükümlülük anlamına gelmektedir. Ancak bu ülkeler kendi içlerinde de bir demokratikleşme ve serbest piyasa ekonomisine uyum için hâlihazırda bir dönüşüm geçirdiklerinden daha hızlı bir Avrupalılaşma yaşanmıştır. Nitekim kimi yazarlara göre, kurumsal mirası daha fazla olan ülkeler daha fazla uyum baskısı yaşar ve zorlanırken, eşzamanlı olarak demokratikleşme süreci yaşayan ülkeler AB ile daha hızlı bir adaptasyona girmişlerdir (Goetz, Meyer-Sahling, 2008,s.20–21).

Aday ülke Avrupalılaşması, aday ülkelerin AB kurumlarında etkin olamaması nedeniyle daha asimetrik bir süreçtir. Buna paralel olarak, üye ülke ve aday ülke Avrupalılaşmasında temel farklardan biri Avrupalılaşma mekanizmaları bakımından ortaya çıkmaktadır. Aday Avrupalılaşmanın temel aracının "koşulluluk" olduğunun belirtilmesi gerekir. Koşulluluk; esas itibariyle 1993 yılında oluşturulan ve sonrasında geliştirilen "Kopenhag Kriterleri" olarak ifade edilen kuralların aday ülkeler tarafından iç hukuklarına aktarılıp, uygulanması koşuluyla, bu ülkelerin AB üyeliğinin gerçekleşmesini ifade etmektedir. Ana çerçeve olarak ortaya konan Kopenhag kriterleri yanında, her ülkenin AB müktesebatını (Acquis Communautaire) iç hukuklarına aktarmaları gerekir ve bu süreç AB Komisyonu tarafından her yıl her ülke için hazırlanan İlerleme Raporları ile takip edilir.

Bunun yanında Avrupalılaşma kavramının üye ve aday ülkeler yanında, AB ile kurumsal bağları olan

İsviçre ve Norveç gibi yarı üye (quasi-member) ve AB üyesi olmayan komşu ülkelerin⁵ AB ile etkileşimleri bakımından da kullanıldığını belirtmek gerekir. Bu durum AB'nin gelişen siyasi ve ekonomik etki alanı ile oluşturduğu dış yönetişim alanı (external governance) ile açıklanabilir. Ancak burada çevre ülkelerin belirli kısıtlar nedeniyle yakın ya da uzak gelecekte AB'ye üye olamayacaklarının ve bu bağlamda bu ülkelerin Avrupalılaşmanın önemli bir motivasyon mekanizmasından yoksun olduğunu belirtmek gerekir. Bu durum da doğal olarak Avrupalılaşmanın çevre ülkelerde üye ve aday ülkeler kadar etkili olmadığını açıklamaktadır (Schimmelfennig, 2007).

AB'ye 1999 tarihli Helsinki Zirvesi ile aday ülke ilan edilen Türkiye örneğinde Avrupalılaşma daha çok demokratikleşme ve Batılılaşma anlamında kullanılmaktadır (Buhari, 2009, s.99). Bunun yanında Batılılaşma ile Avrupalılaşmayı birbirinden net bir biçim de ayıran yazarlar da vardır. Örneğin Koray'a göre Batılılaşma, kurumsal gelişmeler ve ekonomik-teknolojik kalkınma yanında bir değerler sistemi olarak görülmelidir. Avrupalılaşma ise Batılılaşmadan sonra 20. Yüzyılın ikinci yarısında gelişmeye başlayan, çok düz bir ilerleme göstermesi de öncelikle ekonomi, sonrasında ise siyasal bütünleşmeye giden yolda önemli mesafeler katedilen kendine özgü bir modeli temsil etmektedir. Bir başka deyişle Avrupa önce Batılılaşmış, sonra da Avrupalılaşmıştır. Avrupa'nın siyasal bir bütünleşme olarak kendine özgü bir kimlik yaratmak istemesi meşruiyet sorunu nedeniyle ortaya çıkmıştır. Avrupalılaşma tartışmalarının yoğunlaşması da Avrupalı kimliği oluşturulmak istenmesinin bir uzantısıdır. (Koray, 2005, s.27–28, 379–382)

Son dönemde, AB müktesebatının ve politikalarının benimsenmesi ve uygulanması anlamında Avrupalılaşmanın çeşitli boyutlarını ele alan çalışmaları da (Aydın ve Açıkmeye 2007; Ertugal 2005; Ulusoy, 2008, Gürsoy, 2010) gerçekleştirildiği görülmektedir.⁶

5 AB'nin Avrupa Komşuluk Politikası kapsamında ele alınan ülkelere etkisini "Komşuluk Avrupalılaşması" (Neighbourhood Europeanization) olarak tarif eden ve sözkonusu politikanın sınırlı etkilerini açıklayan bir çalışma için bkz: (Gawrich, Melnykovska,Schweickert, 2009).

6 Türkiye'nin Avrupalılaşmasını inceleyen çalışmaların bir eleştirisi için bkz. (Buhari, 2009,s.96–100) Buhari; Türkiye'nin Avrupalılaşmasını konu alan çalışmaların; AB etkisini doğrudan ele alarak AB-Türkiye ve diğer uluslararası kuruluşlar arasındaki etkileşimi gözden kaçırdıkları, AB iç dinamiklerini yeterince dikkate almadıkları, politika kabul etme ve uygulama arasındaki farkları göz ardı ettikleri, Türkiye'nin Avrupalılaşması anlamında kullanılan kavramın içeriği üzerinde mutabık kalınmadığı ya da uygun teorik ve kavramsal yaklaşımın kullanılmadığı yönünde sınırlılıkları üzerinde durmaktadır.

Avrupalılaşıma çalışmaları çeşitlendikçe kavramın farklı boyutlardan ele alınması gerekmiştir. Buna göre, Avrupalılaşıma tanımında artık AB etkisinin ulusal düzeyde AB etkisine yönelik cevaplarla karşılıklı olarak şekillenen bir süreç olduğu yönünde genel bir oydaşıma vardır. Buna göre, ulusal ve AB düzeyindeki yapılar, yatay ve dikey ağlar ve kurumsal bağlantılar iç içe geçmiştir. Sözkonusu karşılıklı alışveriş ulusal düzeyde yerine getirilen eylem ve faaliyetlerin hem sebebi, hem de sonucudur (Featherstone-Kazamias,2001,s.2). Bir başka deyişle Avrupalılaşıma salt AB'nin üye/aday ülkeye etkisini kapsayan bir süreç olmayıp, üye/aday ülkenin de AB düzeyini etkilediği karşılıklı bir sürece işaret eder. AB ve üye/aday devlet etkileşimi sırasıyla “yukarıdan-aşağıya” (top-down dimension/downloading) ve “aşağıdan-yukarıya” (bottom-up dimension/uploading) olarak adlandırılmaktadır. AB düzeyindeki düzenleme üye ülkeye ve koşulluluk ilkesi ile aday ülkeye aktarılırken, üye/aday ülke sözkonusu etkilerin pasif alıcısı konumunda değildir. Bu çerçevede aşağıdan-yukarıya olarak adlandırılan üye devletlerin Avrupalılaşıma kavramına verdiği tepki ve cevaplar Avrupalılaşıma kavramı tanımı bağlamında gözden kaçırılmaması gereken önemli bir boyuttur (Börzel, 2003, s.1-3).

Ancak burada AB'ye üye ülke ile AB'ye aday ülke arasında önemli bir farka dikkat etmek gerekir. Bir ülkenin Avrupalılaşımasını AB'nin ilgili ülkeye etkisi ve ilgili ülkenin AB'ye kendi çıkar ve tercihlerini yansıması olarak bütüncül bir yaklaşımla tanımlarsak, aday ülkenin AB karar alma mekanizmaları içinde yer almadığından AB'yi etkileme kapasitesinin hayli sınırlı olduğunu belirtmek gerekir. Ancak yine de, AB ile aday ülke arasındaki müzakereler sırasında aday ülke için hassas bir konu AB gündemine alınabilmekte ve düzenlemeler yapılabilmektedir. Bu duruma (aday ülke oldukları dönemde) İspanya için Latin Amerika ve Akdeniz ile ilişkiler konusu, (Torreblanca, 2001,s.12) Polonya için Ukrayna'nın AB gündemine daha fazla girmesi (Kaminska, 2007,s.1-24) konuları örnek gösterilebilir.

Ancak AB ve üye ülke arasındaki karşılıklı etkileşimin dahi her zaman eşit bir ilişkiye işaret etmediğini belirtmek gerekir. Hatta bu ilişkinin asimetrik olduğunu söylemek daha doğrudur. Avrupalılaşımayı her ülke tecrübe etmiştir ve halen de etmektedir. Bu bakımdan AB'nin en güçlü ülkeleri de (Miskimmon 2007, Ladrech 1994) Avrupalılaşıma kavramı ile

incelenebilecek değişimlere konu olurlar. Ülkelerin Avrupalılaşımayı aynı şekilde değil, farklı süre ve deneyimlerle tecrübe etmesi ülkeler arasındaki yapısal, ekonomik, siyasal, kültürel farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Ancak yine de ilgili ülke, AB ile etkileşiminde AB düzeyini siyasal ve idari kapasitesi ile doğru orantılı olarak etkileyebilir. Ülkenin siyasal kapasitesi, ekonomik göstergeleri ve nüfusu ile bağlantılı olarak AB kurumlarındaki temsil oranı ve AB bütçesine katkısının bir göstergesidir. İdari kapasitesi ise ülkenin ulusal karar alma mekanizmalarının yapısı, diplomasi tecrübesi, AB düzenlemelerini uygulayacak ve ilişkileri takip edecek insan kaynakları, AB nezdinde lobi faaliyetleri gibi etkenleri içinde barındırır (Börzel, 2003, s.6-8). Siyasal ve idari kapasitesi daha yüksek olan ülkelerin AB düzeyini etkileme konusunda avantajlı olduğu açıktır. Bu bağlamda bu ülkeler Avrupalılaşımayı kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilmektedir.

Burada Avrupalılaşımadan bahsedilebilmesi için AB etkisi ile gerçekleşen değişimin AB amaçlarına uygun şekilde gerçekleşmesi gerektiği belirtilmelidir. Zira AB etkisi ile ortaya çıkan her değişim AB'nin öngördüğü amaçlara uygun olmayabilir. Bu durumda AB etkisiyle gerçekleşen değişimin “AB etkisi”, sözkonusu değişimin AB hedeflerine ve politika göstergelerine uygun olması ise “Avrupalılaşıma” tanımı içine girecektir.

Ancak burada da değişimin gerçekleştiği “zaman” önemlidir. Bu durum, her değişikliğin AB odaklı olduğu yönünde yanlış bir saptamanın önüne geçmek için gereklidir. Gerçekleşen değişiklik için süreç, AB o ülke için gündemde olmadığına başlamış olabilir (Radaelli ve Pasquier, 2006, s.40).

Kavramın farklı tanımları Avrupalılaşıma kavramı kullanılarak gerçekleştirilen akademik çalışmaların özelliklerini de yansıtmaktadır. Avrupalılaşıma ile ilgili gerçekleştirilen ilk çalışmalar, somut göstergelerin gözlenebileceği politika alanlarına yönelik olarak ve çok büyük çoğunlukla AB'nin ilgili devlete etkisini araştıran çalışmalardır. Sonrasında uluslararası ilişkiler alanında inşacı yaklaşımların da etkisini artırması ile Avrupalılaşıma kavramı kapsamında incelenecek konu içeriği kimlik ve değerleri de içerecek şekilde genişlemiştir. Bu durum aslında AB'nin kendini giderek siyasal bakımdan tarif etmeye başlaması ile de örtüşmektedir. Konunun derinleşmesi ile Avrupalılaşıma çalışmalarında ağırlığın ve inceleme alanının giderek AB tarafından aşağıda etkisi açıklanacak üye/

aday devlet kısmına kaymaya başladığı görülmektedir. Metodolojinin tartışıldığı ve sorgulandığı çalışmalar mevcuttur ancak çok yaygın değildir.⁷

Avrupalaşmanın Temel Mekanizmaları, Konusu, Süreci ve Etki Göstergeleri

Avrupalaşmanın kavramsal çerçevesi çizildikten sonra, Avrupalaşmanın nasıl gerçekleştiği sorusunun cevaplandırılması gerekir. Burada belirtilmesi gereken nokta, Avrupalaşmanın otomatik bir süreç olmayıp, birçok faktörden etkilendiğidir. Bir başka deyişle, AB etkisiyle AB amaçlarına uygun değişimin gerçekleşmesi için pek çok faktörün bir arada bulunması gereklidir.

Temel Mekanizmalar

Avrupalaşma AB'nin üye/aday devlete, üye/aday devletin de AB düzeyine etkisi bağlamında karşılıklı bir süreç olarak tanımlandığında, etkileşimin gerçekleşmesi için bazı ön şartlar gereklidir. Buna göre Avrupalaşma sürecinde AB düzenlemesi ile ulusal düzeydeki düzenlemelerin örtüşme düzeyi (goodness of fit) önemli bir etmendir. AB düzeyi ile ulusal düzeydeki mevcut düzenleme birbirine uyuyorsa (fit) uyum baskısı olmayacaktır. AB düzeyi ile ulusal düzey arasında ciddi bir fark (misfit) varsa uyum baskısı fazla, fark azsa baskı az olacaktır. Ancak uyum baskısı olsa da ulusal düzenlemenin değiştirilmediği, bir başka deyişle uygulama açığının olduğu durumlar da sözkonusu olabilmektedir. Bu durumda uyum sağlama ancak aracı faktörlere (mediating factors) bağlı olmaktadır. Sözkonusu aracı faktörler ulusal düzeydeki çoklu veto noktaları, siyasi ve bürokratik kültür, ulusal düzeydeki aktörlerin ağırlığı ve güç dağılımı gibi unsurlardan oluşmaktadır (Risse, Cowles, Caporaso, 2001, s.2-7).

Kolaylaştırıcı faktörler uyum baskısına tepkiler vererek, Avrupalaşmayı kolaylaştırır ya da zorlaştırır. Aslında bu durum, Avrupalaşmanın neden her ülkede farklı sonuçlar yaratabildiğinin de açıklamasıdır.

AB etkisi için AB düzenlemesi ile ülke düzenlemesi arasında bir farkın (misfit) gereği temel kıstas olarak düşünülse de; bazı yazarlar, uygulama farkı olmasa da AB etkisinin görülebileceğini belirtmektedirler. Buna göre ilgili mevzuat arasında bir uyumsuzluk olmasa dahi, AB politikaları, ülke içinde iç fırsat yapılarını ya da inançları ya da beklentileri değiştirecek ulusal

reformları tetikleyebilir. Bir başka deyişle daha dolaylı bir yoldan ulusal düzeydeki aktörler arasında güç ve kaynak dağılımı değişebilir. Knill ve Lehmkuhl buna örnek olarak Fransız ulaştırma politikasındaki gelişmeleri verirler. Fransada hâlihazırda liberal düzenlemelere sahip ve bu haliyle AB ile uyumlu olan ulaştırma sektörü, AB etkisi ile ulusal fırsat yapılarında değişikliğe neden olmuş ve karşıt etki yaparak, önceki düzenlemenin aksine daha sıkı düzenlemelerin getirilmesine neden olmuştur (Knill, Lehmkuhl, 2002, s.255-280).

Yukarıda yazarların "uyum baskısı" tanımı üzerinde dikkatle durulması gereken bir noktadır. Her ne kadar yukarıda açıklandığı üzere; karşılıklı etkileşim argümanı ön planda olsa da, AB'nin ülkelere uyum için belirli mekanizmalarla, kontrollü bir baskı uygulaması yine yukarıda geçen asimetrik ilişkinin tezahürüdür.

AB, "uyum baskısı" nı oluşturmak için başlıca iki mekanizma kullanmaktadır. Bu iki mekanizma, AB politikalarının supranasyonal (ulus-üstü) ve hükümetlerarası özellikte olmasına göre farklılaşabileceği gibi; ülkenin "üye" ya da "aday" ülke olması arasındaki farka göre de değerlendirilebilir.

Buna göre supranasyonal alanlarda zaten uyulması gereken Tüzük, Direktif gibi düzenlemeler ile denetim ve yaptırım mekanizmaları oldukça güçlüdür. Hükümetlerarası özellik taşıyan politika alanlarında ise, devletlerin ağırlığı daha fazla olduğundan, bu alanda uyulması gereken kurallar da ülkeler arasında uzlaşmayı yansıtan ve esas itibarıyla devletlerin ulusal düzenlemelerinin daha ağırlıklı olduğu politika alanlarıdır.

İkinci durumda Avrupalaşmayı sağlayan üye devlet yönetimleri arasındaki sosyalizasyon / sosyal öğrenme sürecidir. Sosyalizasyon ya da sosyal öğrenme Avrupalaşmanın teorisi kapsamında üzerinde durulacak olan; üye/aday devletler arasında "biz" ve dayanışma duygusunun sağlanması ve birlikte ve AB lehine hareket etmeyi kurumsal mantıklarının bir parçası haline getirmelerini ifade eder. Ulusal aktörler diğer üye devletler ile ortak hareket etmenin Avrupa dayanışması gereği olduğuna inandıkları için birlikte hareket ederler. Böylece ulusal düzeydeki aktörlerin beklenti ve inançları değiştirilerek, Avrupalaşma sağlanır (Müller ve Flers, 2009).

Üye devletler için supranasyonal alanlarda AB kurumları vasıtasıyla uygulanacak yaptırımlar sözkonusu iken, aday ülkeler için temel Avrupalaşma me-

⁷ Bu çalışmalara örnek olarak: (Exadaktylos, Radaelli 2009, s.507-530).

kanizmasının koşulluluk olduğunu belirtmek gerekir. Ancak dış politika gibi hükümetlerarası bir alanda dahi AB ile “aday” ülkenin uyumunda temel araç öğrenme sürecinden çok koşulluluk ilkesi olmaktadır (Schimmelfennig, 2003,s.495). Aday ülkelerin AB mevzuatını üstlenmesinde, finansal ve eşleştirme (twinning) mekanizmasında olduğu gibi teknik yardım, izleme ve değerlendirme mekanizmaları, adaylık sürecinden müzakereye uzanan aşamalı süreçler gibi farklı mekanizmalar uygulanmaktadır (Grabbe, 2003, s.312–316).

Avrupalılaştan Alanlar, Yapılar, Politikalar

AB'nin üye devlete etkisi incelenirken AB ile etkilenen nedir? sorusunun cevaplanması gerekir. Zira AB ile üye devlet ya da üye olma yolundaki bir devlet ile etkileşim topyekûn bir değişikliği gerektirebilir ve bu değişiklik devlet kurumları, belirli politika alanları ve hatta devlet ile toplum arasındaki ilişkileri dahi etkileyebilir. Bu çerçevede Avrupalılaşmaya konu olan alanlar arasında bir sınıflandırma yapılması yerindedir.

Börzel ve Risse, Avrupalılaşmanın ulusal devletler üzerindeki etkisini üç alanı ayırarak tanımlamakta ve bu alanları siyasa alanları (policy), siyasi konular (politics) ve kurumsal yapı (polity) alanları olarak sınıflandırmaktadır (Börzel, Risse, 2000,s.3–5).

Buna göre “siyasa alanları” AB etkisi ile değişime tabi olan çeşitli politika alanlarıdır. Örneğin tarım gibi AB'nin ortak bir politika düzenlemesi üye ve aday devletlerdeki tarım politikalarını, kurumsal ve düzenleme yapılanmalarını birebir etkilemektedir. Siyasa alanları tarım dışında çevre, ekonomi, ulaşım, dış politika gibi supranasyonal ve hükümetlerarası niteliklere haiz politika alanlarını kapsamaktadır.

İkinci olarak, AB'nin çıkar grupları, siyasi partiler, parlamentolar, yerel kuruluşlar ve sivil toplum üzerindeki etkileri Avrupalılaşmaya konu olan “siyasi konular”dır.

Üçüncü olarak, AB'nin kurumsal yapılar, ulusal bürokrasiler, ulusal yöneticiler üzerindeki etkileri AB etkisinin görüldüğü alanlar olmaktadır. AB ile artan seviyede ilişki faaliyetlerin yürütülmesinde üye ve aday ülkelerde devlet yapılanması içinde farklı birimlerin kurulmasını ve/veya yeniden organizasyonunu gerektirebilmektedir. Gerçekten de, AB etkisi ile bürokratik yapılar yeniden organize edilmekte,

AB işleri ile ilgilenen yeni birimler oluşturulabilmekte, çalışanlar AB ile ilişkileri yürütmek için spesifik eğitimlerden geçirilmekte, böylece bir AB bürokrasisi oluşturulmaktadır.

Bu kapsamda eski üye ülkelerin yeni AB birimleri kurmak yerine, genellikle mevcut kurumsal yapılarında düzenlemelere gittikleri görülmektedir (Bache ve Marshall, 2004). Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin ağırlıklı olarak yer aldığı son genişleme dalgasındaki ülkelerin ise Soğuk Savaş sonrası hâlihazırda bir dönüşüm içinde olduklarından yeni kurumlar oluşturduğu görülmektedir (Polonya örneği için bkz: Kaminska, 2007,s.8–9, Pomorska 2007,s.29).

Avrupalılaşma sürecinde kurumsal yapıda üye/aday ülke devlet içinde yasama, yürütme ve yargı arasında bir güç dağılımı ve değişikliği olabileceği gibi, devlet ve toplum arasındaki ilişkilerde de değişiklik olabilir (Agnantopoulos, 2006,s.10). Bunun yanında, Avrupalılaşma etkileri sonucu üye/aday devlette belirli kurumlar arasında yetki çatışmaları ya da güç değişimleri de yaşanabilmektedir.

Örneğin üye devletlerde genelde AB işlerinde etkin olan Dışişleri Bakanlıklarının rolü Hükümet ve diğer ilgili Bakanlıkların AB nezdinde daha etkin hale gelmeleri ile azalabilmektedir. Bu durum gerek ekonomik ve politik ayırımının eskisi kadar net olmaması, gerekse dış politika yönelimlerini belirleyen ve ondan etkilenen ekonomi, ticaret ve tarım gibi konuların diğer Bakanlıkların tasarruf alanına girmesi ile açıklanabilir (Kassım, 2003,s.90–91). Ayrıca AB sistemi, lobilerin ve yerel aktörlerin de Brüksel nezdinde faaliyette bulunmalarına olanak sağlayan bir sistemdir. Bu durum, üye ülkelerin dış politikalarında daha çoğulcu ve farklı aktörlerin seslerini dikkate almalarını gerektirecek bir yapıya sebebiyet verdiği gibi, yerel aktörlerin lobi kabiliyetlerini artırmalarını gerektirici ve Avrupalılaşmalarını hızlandırıcı etkiye sahiptir.

Güç değişimine örnek olarak ise, AB'nin öngördüğü reformlar neticesinde Türkiye de askeri seçkinlerin, sivil seçkinler lehine iktidar kaybına uğraması konusu verilebilir (Sarigil, 2007).

Gerçekten de, AB ile artan etkileşim devletlerin hükümet, muhalefet partileri ve farklı Bakanlıklar arasındaki ilişkilerini ve bu çerçevede ulusal düzeyde aktörler arası güç paylaşımı ve uzlaşma düzeylerini de

etkilemektedir. Kimi görüşlere göre, AB Konseyi'nde alınan kararlar nedeniyle Hükümetler bilgiye erişim ve AB politikalarını etkileme konusunda avantajlı bir pozisyonda olduklarından, iç politikada geniş koalisyonlar kurmaktan kaçınabilmektedir. Bunun yanında Konsey'de Başbakanın güçlü pozisyonu, Hükümet-Parlamento ilişkilerini de etkileyebilmektedir. Kimi Bakanlıkların AB politikalarından daha fazla etkilenmesi de eşitler arasındaki güç paylaşımını ve birbirleriyle işbirliği yapmalarını etkileyerek, uzlaşma geleneği olan kimi ülkelerin politika yapım süreçlerinde farklılık yaratabilmektedir. Bunun yanında, AB politikalarının teknokratik niteliği, bu alanda teknik bilgiye sahip kişilerin iş başına gelmesini sağlayabilmekte ve iç siyasetin politikleşmesini önleyebilmektedir (Beyers ve Vollaard, 2011, s.13-14).

Bazı yazarlar; yukarıda açıklanan Avrupalılaşmaya konu olan siyasa, siyaset ve kurumsal yapı yanında ve bu alanlar ile örtüşen bazı Avrupalılaşma alanları bulunduğunu belirtirler. Bunlardan biri de Kimliklerin Avrupalılaşması (Europeanization of Identities-societal Europeanization) olarak tarif edilen ve AB'nin sosyal kimliklerin oluşumunda referans olarak kabul edildiği, resmi AB kuralları yanında resmi olmayan Avrupa normlarının içeriğine ilişkin alandır. Bu alan ayrıca ulusal kimlikler ile Avrupa kimliği etkileşimi ve Avrupalılık konularını kapsamaktadır. Avrupalılaşmanın etkilerinin inceleneceği bir diğer boyut, Söylem Avrupalılaşması (Discursive Europeanization) olarak tarif edilen, toplumsal söylem ve analizlerde AB konusuna yapılan atıf ve AB sürecinin dikkate alındığını gösteren analizler olarak tarif edilmektedir (Diez, Agnantopoulos, Kaliber, 2005, s.1-7).

Avrupalılaşma ile yukarıda belirtilen alanlar âni değil zamana yayılmış ve devletlerin yapılarına göre her zaman pürüzsüz olmayan bir değişim geçirmektedir. Kimi zaman AB etkisiyle yaşanan değişimin özde bir değişim mi, yoksa kâğıt üzerinde mi kaldığı sorusu sorgulanabilmektedir.

Avrupalılaşmanın üye ülkede neden olduğu değişim aşamalı bir şekilde gerçekleşebilir. Avrupalılaşma sonucu değişimin doğrultusu dört seçenekte toplanabilir.⁸ Bunlar; hiçbir değişimin olmadığı durum, adaptasyon durumu (ulusal yapı ve politikalar öz olarak korunur ancak ilgili mevzuata uygun değişiklikler de yapılır), transformasyon durumu (yapı ve politikanın öz olarak değiştiği durumu ifade eder) ve son olarak

8 Radaelli bu olasılıkları sırasıyla inertia, absorption, transformation, ve retrenchment olarak adlandırmaktadır (Radaelli, 2003, s.37-38).

negatif Avrupalılaşma ya da tersine Avrupalılaşma durumudur. Bu son durumda AB etkisi ile ilgili yapı ya da politika daha az Avrupalılaşır. Hiç Avrupalılaşmanın olmadığı ilk durum uzun vadeli değildir, zira Avrupalılaşmanın getirdiği maliyeti sürdürmek uzun vadede mümkün olamamaktadır (Radaelli, 2003, s.37-38).

Burada belirtilmesi gereken bir nokta, yukarıda açıklanan alanlarda gerçekleşen Avrupalılaşma sürecinde ya da sonucunda ilgili alanların homojen bir nitelik kazanmadığı noktasıdır. Bir başka deyişle, Avrupalılaşma homojenleşme demek değildir (Radaelli, 2003,s.33). İlgili politika alanlarında Avrupalılaşma sonucu oluşması beklenen genel parametreler karşılanırken, süreç içinde kullanılan araçlar farklılaşabilmektedir.

Buna paralel olarak; her ülkede uyumu kolaylaştıran ya da zorlaştıran farklı siyasi kültürler ve kurumlar, veto noktaları/kaynakları olduğunu da göz önünde tutmak gerekir. Bu bağlamda uyum sürecinde, politika sonuçları bakımından benzerlik gösteren ülke grupları oluşmasını beklemek olasıdır. Ancak politik süreçler bakımından farklılıkların sürmesi beklenebilecek bir gelişmedir (Börzel, Risse, 2000, s.18).

Avrupalılaşmanın Etki Göstergeleri

Yukarıda sözedilen siyasa, siyaset, kurumsal yapı, kimlik ve söylem alanlarında ortaya çıkan değişikliklerde nasıl bir gösterge aranmalı ki, AB etkisinin varlığı kanıtlanınsın? Bir başka deyişle Avrupalılaşmanın ne gibi etki göstergeleri vardır?

Öncelikle yukarıdaki bilgiler ışığında özellikle ekonomik ve parasal birlik gibi supranasyonal alanlarda ilgili AB mevzuatına uyum sağlanıp sağlanmadığı (mevzuat farkı olup olmadığının tespiti ve yoksa yeni mevzuat çıkarılması ve uygulamanın gerçekleştirilmesi) ve bu bağlamda muadil kurumların kurulup kurulmadığına bakılmalıdır. Dış politika gibi hükümetlerarası nitelikteki konularda ise Avrupalılaşma ortak eylem ve kararlara, oluşturulan diğer düzenlemelere uyum ve katkı yapma, diğer üye devletlerde uyumlu hareket etme, genel AB yönelimlerinden sapmama gibi kuralara uyum şeklinde kendini gösterir. Bu durum Avrupalılaşma konusundaki saptamalarda metodolojik zorluklar yaratmaktadır ve son bölümde tartışılmaktadır. Yine de bu alanda çalışan araştırmacılar sorunlu alanlarda dahi Avrupalılaşma göstergesi olarak kabul edilebilecek belirli kistaslar belirlemişlerdir.

Smith, (2000), Börzel (2003) ve Miskimmon'dan (2007) esinlenerek, Avrupalılaşmanın etki göstergelerinin aşağıdaki gibi tablolaştırılması mümkündür.

Tablo 1. Etki Göstergeleri Bakımından Avrupalılaştırma Kavramının İncelenmesi

Etki Göstergeleri	AB'nin üye/aday devlete etkisi (Top-down dimension)	Üye/aday devletin AB'ye Etkisi (Bottom-up dimension)
<i>Kurumsal Uyum</i>	Bürokratik Reorganizasyon (Kurumlar arası çatışma/işbirliği/güç değişimi, yeni birimlerin kurulması)	Kurumsal etki ⁹
<i>Siyasi Uyum</i>	Karar vericilerin AB'ye Bakışı/ Seçkin Avrupalılaştırması (elite socialization) / Söylemde Değişim	Gündem oluşturma ve ilgili politikayı etkileme
	Kamuoyu Desteği	
	Çıkarda Değişim	
	Kimlikte Değişim	
<i>Mekanizma</i>	Sosyalizasyon, Koşulluluk İlkesi (Conditionality), Uyum Bakışı	
<i>Kolaylaştırıcı Etkenler</i>	Hükümetin AB'ye Bakışı (AB üyeliği için siyasi iradenin yerleşmiş olması, hükümetin koalisyon mu, çoğunluk hükümeti mi olduğu), Avrupalılaştırmaya uygun siyasi kültür ve ulusal siyasi aktörler arasında uzlaşma	
	Tarafların birbirleri hakkındaki algısı (güvenilirlik, iletişim zemininin olması)	

Avrupalılaştırmanın politikalar üzerindeki etki göstergeleri, yukarıda açıklanan AB politikaları ve uygulamalarının üye devletlerde ne gibi etkilere neden olduğunu belirlemeye yarayan göstergeler yanında, (yukarıdan-aşağıya); üye devletin AB düzeyini şekillendirmesi ve bu düzeye aktarımları (aşağıdan-yukarıya) şeklindeki tanımları çerçevesinde incelenmelidir. Burada ilgili devletin AB düzeyine katkısının da incelenmesi gereği, ülkenin AB politikasını kapasitesi bağlamında şekillendirme gücüne sahip olması ile ilgilidir.

AB'nin üye devlete etkisini değerlendirmeye yarayan kriterler incelendiğinde bürokratik uyum anayasal/hukuki değişiklikler, karar vericilerin AB'ye bakışı, seçkin Avrupalılaştırması (elite socialization) ve kamuoyunun bakışı konuları ön plana çıkmaktadır (Smith, 2000, s. 613-631). Avrupalılaştırmanın teorisi kısmında incelenecek inşacı/sosyolojik kurumsalcıların Avrupalılaştırma ile kimlik ve çıkarların değiştiği yönündeki argümanına istinaden, göstergelere çıkarlar ve kimlik

değişimi de eklenebilir. Burada Avrupalılaştırma neticesinde devletlerin çıkarlarının ne yönde değiştiğine ya da AB ile etkileşim sonucunda yeni çıkarların oluşup oluşmadığı noktaları önemlidir. Ancak burada, çıkar ve daha da kimliğin değişiminin değerlendirilmesinin somut göstergelerle belirlenmesinin güçlüğü belirtilmelidir.

Bu durumda AB'nin herhangi bir politika alanında üye devlet karar vericilerin AB'ye olumlu bakışları, siyasal ve toplumsal seçkinlerin AB sürecini desteklemesi, AB mevzuatının gerektirdiği anayasal/hukuki değişikliklerin yapılıp yapılmadığı ve kamuoyunun AB'ye olumlu yaklaşım yaklaşmadığının tespitinin yapılması gerekmektedir.

Gerçekten de kamuoyu Avrupalılaştırmada önemli bir faktör olarak durmaktadır. Kamuoyunun AB'ye olumlu yaklaşımı, maliyeti fazla olan AB politikalarının uygulanması açısından sorun çıkmasını önleyebilmektedir (Börzel, 2003, s.7).

Karar vericilerin AB'ye bakışı konusunun da dikkatle incelenmesi gereken bir noktadır. Ülkelerin AB ile ilişkileri geliştikçe, karar vericilerin toplantı ve görüşmeler yoluyla AB politika yapış tarzlarına aşinalığı

9 AB kurumlarının etkileme kapasitesi ve ulusal düzeydeki kurumsal düzenleme ve uygulamaların AB düzeyine götürülmesi anlamındaki kurumsal etkiye örnek olarak, Almanya'nın Fischer Planı ile Güneydoğu Avrupa İstikrar Paketi önerisini AB düzeyine çıkarması verilebilir (Miskimmon, 2007, s. 190-192).

artmakta, bunun da ötesinde işbirliği atmosferinde gerçekleştirilen görüşmeler ülkelerin farklı çıkarlarının ve hassasiyetlerinin anlaşılması ve dayanışmanın güçlendirilmesi için önemli platformlar haline gelebilmektedir (Agnantopoulos, 2006, s.10). Karşılıklı diyalog ve birlikte gerçekleştirilen toplantı-görüşmeler ve diğer temaslar Avrupalılaşmanın sosyalizasyon yoluyla aktarılmasının önemli mekanizmalarıdır.

Bunun yanında karar verici konumunda olan hükümet uluslararası bir taahhüde girerken gerek ulusal, gerekse uluslararası baskılar arasında bir denge kurmak durumunda kalmaktadır. (Putnam, 1988,s.436). Buna göre ilk düzey olarak uluslararası alanda gerçekleştirilen bir anlaşmanın gerekleri, ikinci düzey olan ulusal düzeyde de onaylanmalıdır. Aksi takdirde karar vericiler seçmenleri nezdinde meşruiyetlerini yitirecek bir pozisyonda kalabilmektedir.

AB'nin üye devletlere mevzuata uyum için baskısı ve bu düzenlemelere uymamanın da maliyeti vardır. Bu durumda Avrupalılaşma kavramıyla incelenebilecek ilişkiler çerçevesinde hükümetler, AB ile ulusal düzey arasında kimi zaman birbiriyle çatışan talepler arasında kalabilmektedir. Hatta hükümetler ülkede stratejik önemde olan bazı sektörlerde /Fransa'da tarım gibi, AB düzenlemeleri ne kadar gündemde olursa, kamuoylarına karşı o kadar ulusal çıkarı koruduklarını gösterme konusunda kendilerini baskı altında hissederler (Kassım, 2003, s.84). Ulusal düzeydeki maliyeti asgariye indirmenin bir yolu, AB politikalarını ulusal çıkarlar dâhilinde etkilemeye ve şekillendirmeye çalışmaktır. Bunun yanında kimi zaman, ülkelerin belirli politika ve uygulamaların dışında kaldığı durumlar da sözkonusu maliyetin bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Birleşik Krallık, İsveç ve Danimarka'nın Avro kullanımından muaf tutulmaları (opt-out) buna verilebilecek bir örnektir.

Avrupalılaşma kavramı tanımını içinde bir diğer boyut olan üye devletlerin AB düzeyine etkileri (bottom-up) kapsamında kurumsal etki, gündem oluşturma ve politika belirleme etkileri incelenebilir (Miskimmon, 2007,s.192).

Yukarıdaki veriler yanında devletlerin Avrupalılaşmalarının göstergeleri arasında Uluslararası kuruluşlarda tek sesle hareket edilmesi gereğini de eklemek gerekir. Bu konunun uzantısı olarak BM oylamalarında AB ülkeleri ile aynı doğrultuda oy kullanma da Avrupalılaşmanın göstergelerinden biri olarak kabul edilmektedir (Luif, 2003).

Ancak Avrupalılaşma çerçevesinde herhangi bir politika alanı ve bir siyaset alanını incelerken yukarıdaki kıstasların aranması yine de yeterli olmayabilecektir. Zira her ülke ve politika /siyasa alanı için farklı bir faktör ortaya konabilir. Örneğin Türkiye AB ilişkilerinde, Türkiye tarafında sıklıkla hissedilen çifte standartlı yaklaşımlar, tam üyelik dışında tercih edilme- yen farklı alternatiflerin tartışılması, AB üyesi ülke liderlerinin olumsuz yaklaşımları Türkiye nezdinde AB'nin güvenilirliğini yitirmesine sebep olabilmektedir.¹⁰ Bu bağlamda taraflar arasında güven ve açık bir iletişim zemininin varlığı da Avrupalılaşma için bir kıstas ve etki göstergesi olarak belirtilmelidir.

Avrupalılaşma ile yaşanan değişimin her ülkede farklı göstergelerinin olması, ülkelerin farklı siyasi yapıları ile açıklanabilecek bir durumdur. Bu açıdan Avrupalılaşma için her ülkeye uygulanabilecek bir şablon yoktur, her ülkenin kendine has özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerekir.

Avrupalılaşmanın etki göstergeleri incelenirken farklı politika alanları için spesifik etki göstergeleri de belirlenebilir. Örneğin dış politika ve güvenlik politikasının Avrupalılaşmasında bir etki göstergesi, ilgili devletin bu politika için bütçesinden bir kaynak ayırması ve askeri güç planlamasında AB düzenlemelerini de dikkate almasıdır (Miskimmon, 2007, s.186-198).

Burada ayrıca AB'nin kendine has özelliklerinden kaynaklanan bir durumu da belirtmek gerekir. Bir görüşe göre AB'nin güvenilir bir güvenlik aktörü olarak gelişme göstermesi, ilgili devletlerin Avrupalılaşmasını teşvik etmiş ve kolaylaştırmıştır (Rieker, 2004,s.373-379). Bu durumda 2009 yılından itibaren küresel ekonomik krizin bir parçası olarak başlayıp, başta Yunanistan olmak üzere diğer AB ülkelerini de etkileyen krizin, ülkelerin Avrupalılaşmasını olumsuz yönde etkileyeceğini belirtmek yanlış olmaz. Bir başka deyişle, AB'nin genel ekonomik ve siyasi gidişatının ülkelerin Avrupalılaşmasında önemli etkenlerden biri olduğu gerçeği gözönünde tutulmalıdır.

Avrupalılaşmanın Teorisi

Avrupalılaşma yalın bir biçimde AB etkisiyle ortaya çıkan değişimi ortaya koymak için önemli bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. Ancak, Avrupalılaşmanın AB'nin ülkeleri nasıl etkilediğini ve değişimin

10 Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinin belirsizlikler taşıması, Türkiye kamuoyu ve siyasi partilerin pozisyonlarını AB'ye duyulan güvensizliği belirtisi olarak negatif biçimde değiştir- miş ve Avrupa şüpheciliği yaygınlaştırmıştır. (Taraktaş, 2008)

nasıl gerçekleştiğinin açıklanması için teorik bir yaklaşımla desteklenmesi gerekmektedir.

Avrupalılaşma kavramı kullanılarak yapılan çalışmalarda teorik çerçeve olarak çoğunlukla yeni-kurumsalcılık yaklaşımı (new-institutionalism) kullanılmaktadır. Yeni Kurumsalcılık yaklaşım, kurumların etki yarattığı ilkesinden hareket etmekte ve Avrupalılaşma için uygun bir metodoloji öngörmektedir.

Kurumsalcılık yaklaşımında “kurum”dan kasıt, kurallar bütünü ve insan davranışını belirleyen sınırlılıklardır. Kurumlar, aktörlerin davranışlarını ve güdülerini yapılandırırken, rollerini de belirler. Bir kurum olarak AB'nin Avrupalılaşma çerçevesinde ulusal yapıları etkilemesi ile değişen ulusal kurumların/yapıların AB etkisi öncesinden farklı ulusal tercihler oluşturulması mümkündür (Jupille, Caporaso, 1999,s.431-439).

Yeni Kurumsalcılık yaklaşım davranışsalcılık yaklaşımına karşı oluşturulmuş (March, Olsen, 1984) ve sonrasında üç ana başlık altında toplanmıştır. Buna göre; Yeni Kurumsalcılık; tarihsel kurumsalcılık, rasyonel seçim kurumsalcılığı (rasyonalist kurumsalcılık) ve sosyolojik /inşacı kurumsalcılık olmak üzere üç grupta incelenebilir. Rasyonalist kurumsalcılığın amacı, kurumların güçlerinin görece olarak değişimini incelemek iken tarihsel kurumsalcılar, kurumların uzun dönemli etkilerine, sosyolojik /inşacı kurumsalcılar ise kültürün kurumlar bakımından rolüne odaklanmışlardır (Hall, Taylor, 1996,s.936-957).

Rasyonel seçim kurumsalcıları kurumları, rasyonel davranan aktörlerin oluşturdukları modeller olarak görür ve kurumların davranışları şekillendirdiğini belirtirken, sosyolojik kurumsalcılar kurumların kültürel kökleri olduğundan hareketle kültür ve kurumları neredeyse eşanlamli olarak kullanır ve sosyal yapının etkilerine atıf yaparlar (Aspinwall, Schneider,2000,s.4).

Sosyolojik ve inşacı kurumsalcılık aynı anlamda kullanılmaktadır. Sosyolojik kurumsalcılar, kurumların aktörlerin temel tercih ve kimliklerini etkilediklerini belirtirler. Bu noktada sosyal inşacılığın¹¹ yeni kurumsalcılığa etkisi açık olarak görülmektedir (Hall ve Taylor, 1996,s.15).

İnşacı yaklaşım, birimlerin (agent) içinde bulunduğu çevrenin maddi olması yanında sosyal olduğundan hareketle, rasyonel seçim teorisinin de içinde bulun-

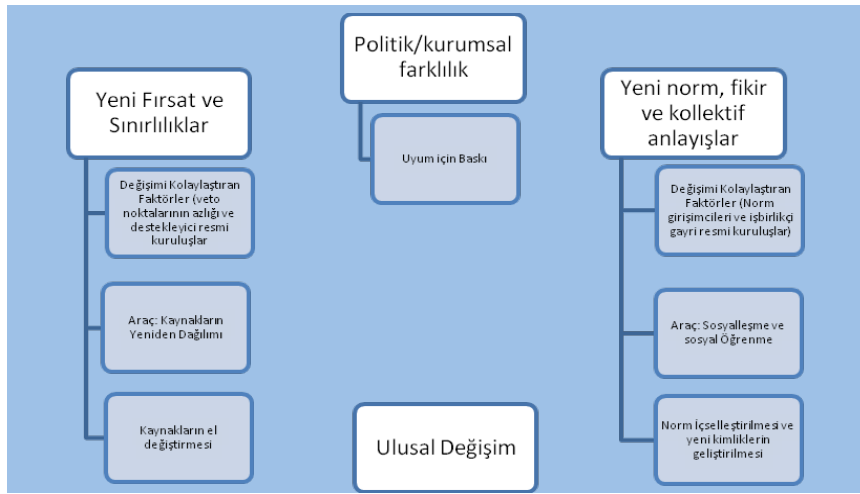
duğu rasyonalist yaklaşımları materyalistlikleri ve metodolojik bireysellikleri nedeniyle eleştirir. Çıkarların ortaya çıktığı sosyal bağlam bu çerçevede önem kazanmaktadır. Rasyonel seçim teorisi, stratejik seçimler ve araç ve sonuç hesaplamaları sonucu gerçekleştirilen davranışları vurgularken, inşacılar, öğrenme ve sosyalleşme süreci sonunda alınan uygun/meşru davranışlara eğilmektedir. Bu durumda kurumlar diğer bir deyişle sosyal normlar aktörlerin çıkar ve kimlikleri üzerinde önemli etkiler doğurmaktadır (Jupille, Caporaso ve Checkel, 2003,s.14-15).

Rasyonalist yaklaşıma göre uluslararası kuruluşlar devletlerin çıkarlarını daha etkin düzeyde izleyebilmelerini sağlayan araçlardır. Buna göre, devletler arasındaki müzakerelerde ortak bir ortam yarattıkları, tarafsız bir bilgi sağlayıcı rolü üstlendikleri, arabuluculuk anlamında önemli oldukları için tercih edilirler. Devletlerin gönüllü olarak üst otoriteye yetki devretmeleri, devletlerin birbirlerini kontrol etmelerine olanak sağlamaktadır. Bu durumda rasyonalist kurumsalcılar uluslararası kuruluşların araçsal, düzenleyici ve etkinlik sağlayıcı rollerine vurgu yaparken, inşacı/sosyolojik kurumsalcılar bu kuruluşları meşruiyet sağlayıcı özellikleriyle değerlendirirler (Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2002,s.509).

Avrupalılaşma kavramı bağlamında kullanılan başlıca iki yaklaşım olan Rasyonalist ve inşacı/sosyolojik kurumsalcıların argümanları ve metodları arasında belirgin farklar vardır. Rasyonel seçim teorisinde aktörler sabit ve dışarıdan verilen tercihler arasında seçim yaparlar ve kârlarını maksimize etmek için en uygun araçları belirlerler. Rasyonalist Kurumsalcılık yaklaşımın “sonuç mantığı” (logic of consequentialism) gereği aktörler stratejik davranmakta ve diğer aktörlerin de davranışlarını hesaba katarak hareket etmektedirler. Rasyonel seçim teorisindeki stratejik seçim vurgusu, onu inşacı / sosyolojik görüşlerden farklılaştırmaktadır (Hall ve Taylor, 1996,s.942-946). İnşacı/sosyolojik kurumsalcıların, uygunluk mantığı (logic of appropriateness) gereği ise aktör davranışları uygun davranış kuralları biçimine getirilmiş kurumlar vasıtası ile belirlenir. Buna göre, aktörlerin doğal, doğru, beklenen ve meşru oldukları için kurallara uymaları beklenir. Bu durumda rasyonel seçim teorisinden farklı olarak, içselleştirilmiş norm ve kurallar doğrultusunda davranırlar (March ve Olsen, 2004).

Şekilde rasyonalist kurumsalcılık ve inşacı/sosyolojik kurumsalcılık yaklaşımından Avrupalılaşma sürecinin işlevişi görülmektedir.

11 Sosyal İnşacılıkla ilgili bkz: Wendt, 1999

Şekil 1- Rasyonalist Kurumsalcı ve İnşacı/Sosyolojik Kurumsalcı Yaklaşım Çerçevesinde Avrupalılaşma (Börzel, Risse, 2003, s. 69)

Rasyonalist Kurumsalcı yaklaşımın “sonuç mantığı” (logic of consequentialism) izlenerek, Avrupalılaşma sürecinde AB ile ulusal politik süreçler ve kurumlar arasındaki farklılık aktörlere çıkarlarının izlenmesi sürecinde yeni fırsatlar sunduğu gibi, sınırlılıklar da getirir. Rasyonalist kurumsalcılar, aktörlerin rasyonel ve sonuç odaklı olduğu yaklaşımından hareket ederek, diğer aktörlerin davranışlarının gözlemlenip, fayda-maliyet hesaplarının yapılarak belirli stratejik uygulamalara girdiklerini varsayar. Avrupalılaşma neticesinde oluşan değişikliklerin fırsatlar yaratması ya da sınırlılıkların aşılması gibi sorunlardan kaçınılması aktörlerin kapasitesine bağlıdır. Bu kapasiteyi olumsuz ve olumlu yönde etkileyen iki önemli faktörden sözedilebilir. Bunlar, ülkenin siyasal yapısındaki bazı direnç noktalarının, bir başka deyişle çoklu veto noktalarının varlığı, diğeri ise, Avrupalılaşma neticesindeki değişikliğin getireceği fırsatlardan yararlanmak için gerekli kaynakları sağlayan bazı (resmi) kurumların mevcudiyetidir. İlk durumda, ulusal politikada Avrupalılaşmaya direnç gösteren çok fazla aktör var ve yetki dağılmışsa, Avrupalılaşma neticesinde kabul edilmesi gereken değişiklik üzerinde uzlaşmayı sağlamak oldukça zor olacaktır. Bu çerçevede; rasyonalist kurumsalcı perspektiften bakıldığında Avrupalılaşma, aktörlerin ulusal düzeyde yetki ve kaynakların yeniden dağılımlarından kaynaklanan, farklılaşan yetki/güç dağılımı yoluyla iç değişime neden olmaktadır (Börzel, Risse, 2000, s. 2, 8-9).

İnşacı/Sosyolojik kurumsalcı yaklaşımın “uygunluk mantığı” (logic of appropriateness) gereği ise Avrupalılaşma, Avrupalı değer, norm, politika ve anlayış ve

ilgili devletin ikna edilmesi yoluyla değişime yol açar. Değişim, Avrupalı değerlerin devlete aktarılması, içselleştirilmesi ve yeni kimliğin oluşturulması yoluyla gerçeleşir. Bu süreç sonunda devlet çıkar ve kimliğini yeniden tanımlar. Avrupa düzeyinde ve ulusal düzeydeki farklılığın, yeni kimliklerin geliştirilmesi ve Avrupalı değerlerin benimsenmesi ile sonuçlanması için gerekli bazı faktörler vardır. Bunlar, ulusal düzeyde etkinlik gösteren ve ulusal düzeydeki diğer aktörlerin çıkar ve kimliklerini yeniden tanımlamak için onları ikna ve mobilize edecek resmi (formel)“değişim birimleri”nin (change agents/norm entrepreneurs) ve uzlaşmaya eğilimli bir siyasal kültürün varlığıdır (Börzel, Risse, 2000, s. 2, 10-13). İnşacı/sosyolojik kurumsalcılar, Avrupalılaşmayı sosyalleşme ve kolektif öğrenme yoluyla devletin Avrupalı değer ve normları içselleştirerek yeni kimliklerin oluşması olarak açıklamaktadırlar.

Avrupalılaşma yoluyla sağlanan değişimin bu iki farklı perspektifle açıklaması birbirini dışlayıcı bir yönde gelişmemektedir. Başka bir deyişle, rasyonalist kurumsalcı ve sosyolojik kurumsalcı yaklaşım aynı anda ya da birbirini izleyen şekilde bir devletin Avrupalılaşma sürecini açıklamakta kullanılabilir.

Rasyonalist yaklaşımlarda fayda-maliyet analizinin ön planda olmasından hareketle, karar vericiler ancak siyasal güç kazanacaklarını düşünüyorsa otonomi kaybına razı olabilmekte ve maliyet ödeyebilmektedirler. Fayda analizinde ise bir birliğe katılmanın ekonomik faydası ön plana çıkmaktadır (Schimmelfennig ve Sedelmeier 2002, s.511-512). Buna karşılık inşacı/sosyolojik kurumsalcılara göre, genişleme politikaları rasyonalist teorilerin belirttiğinin aksine

ortak kimlik öğeleri, kültürel faktörler ve değerler ile şekillenmektedir. İnşacı yaklaşıma göre, üye ve aday devletler birbirlerini ve karşılıklı ilişkilerini bir uluslararası kuruluş olarak (AB) temsil edilen fikirler ve değerler temelinde inşa ederler. AB bakımından bu değerler, aday ülkenin Birliğin temel ilkelerini oluşturan bazı noktalara ne kadar sahip çıktığı gibi durumlarla ölçülmektedir. Bu görüşe göre, AB üye ülkeleri de genişleme içine dâhil edecekleri ülkeleri bu değerleri kabul edip etmemelerine göre değerlendirmektedirler (Schimmelfennig ve Sedelmeier 2002,s.513–515).

Avrupalılışma Kavramının Gerekliliği, Sınırları ve Metodolojik Tartışmalar

AB'nin üye ve aday ülkelere etkisini değerlendiren bir kavram olarak Avrupalılışma, AB'nin yeteneklerini / yeterliliklerini ortaya koymaktadır. Bunun yanında, Avrupalılışma kavramı ile ifade edilen AB ile üye devlet arasındaki iki yönlü etkileşim gerek AB'nin ilgili devlete etkisi, gerekse üye devletin çıkar ve ilgisi ni AB düzeyine aktararak onu şekillendirmesi AB'nin kendine has yönetişimine işaret eder (Featherstone ve Papadimitriou 2008,s.1).

Burada Avrupalılışmanın kendisinin, üye/aday devletler tarafında bütünleşme hareketinin getirilerine paralel olarak tercih edilen bir durum olduğunu da belirtmek gerekir. Bir başka deyişle Avrupalılışma konusunda üye devletten direnç geleceği şeklinde bir ön kabul doğru olmayacaktır. Gümrük birliği ile başlayan ve ekonomik ve parasal birliğe uzanan bütünleşme hareketi, ortak politikaların getirdiği düzenlemelerle üye devletlere maliyet avantajı ve tek başlarına başa çıkamayacakları konularda etkili işbirliği mekanizmaları ortaya koymaktadır. Bir başka deyişle AB'nin amacı Avrupalılışmadır. Bu durumda bir sektör ya da ülkenin AB mevzuatını ne kadar uyguladığı incelenirken Avrupalılışma, ulaşılmak istenen esas amaç olarak gözden kaçırılmamalıdır.

Ayrıca dış politika gibi bazı siyasa alanları bakımından Avrupalılışmanın bir kavramsal çerçeve olarak katkısının olduğunu belirten yazarlar da vardır (Müller ve Flers, 2009). Buna göre geleneksel uluslararası ilişkiler teorileri, AB dış politikasında oybirliği ilkesi nedeniyle alınan kararların “en küçük ortak payda”yı yansıttığını belirtirler. Ancak bu değerlendirmede, AB üyesi devletler arasında Avrupalılışma kavramı ile açıklanabilecek karşılıklı etkileşim, sosyal öğren-

me ve konsensüs mekanizmaları gibi AB'ye özgü özellikler göz ardı edilmektedir. Bu durumda Avrupalılışma, dış politika alanında geleneksel teorilerin açıklayamadığı durumları değerlendirmek için önemli bir imkân sunmaktadır.

Bu nitelikleriyle önemli bir kavramsal çerçeve ortaya koysa da, Avrupalılışmanın açıklayamadığı durumlar olacaktır. Bir başka deyişle Avrupalılışmanın sınırı vardır. Bu sınır Avrupalılışma kavramının yarattığı metodolojik zorlukların uzantısıdır.

Avrupalılışma kavramı kullanılarak yapılan akademik çalışmalarda başlıca üç değişken; AB, değişime konu olan ülke ve ulusal kurumsal/siyasi koşullardır.

Her üç değişkenin de kendine has özellikleri nedeniyle birtakım güçlükler yarattığı görülmektedir. Öncelikle AB'nin dinamik bir birim olmasından kaynaklanan çeşitli zorluklar vardır. Birliğin karmaşık ve dağınık bir yönetsel yapısının olması, kurumların devletlerinkine benzemeyen-kuvvetler ayrılığını yansıtmayan özellikleri ve birbirleriyle ilişkileri, karar alma mekanizmasında karmaşık işleyiş gibi unsurlar Avrupalılışmayı üye ülkeler bakımından güçleştirmektedir (Kassim, 2003, s. 85–87).

Bunun yanında Avrupalılışma kavramı çerçevesinde değişime konu olan ülkenin incelenmesi sırasında çeşitli metodolojik zorluklarla karşılaşmaktadır.

Öncelikle, üye/aday ülkelerin AB'nin yarattığı değişimi farklı derecelerde tecrübe ettikleri de bilinmektedir. Bu durum aslında AB içinde farklı ülkelerin varlığı ile doğal olarak açıklanabilecek bir durumdur. AB içinde farklı genişleme dalgaları ile Birliğe katılan ülkeler arasında farklar olduğu kadar, üye ve aday ülkeler arasında, büyük, orta büyüklükte ve küçük ülkeler arasında, merkezde ve çevrede yer alan ülkeler arasında ve farklı siyasi ve kültürel mirasa sahip ülkeler arasında ciddi farklar vardır. Ancak yine de bazı ülkelerin kendi aralarındaki benzerlikler nedeniyle aynı grup içinde ele alınabileceği de belirtilmelidir. Örneğin Kuzey ülkeleri dış politikada tarafsızlıkları ve benzer sosyo-ekonomik yapılarıyla bir grup oluştururken, Güney Ülkelerinin Kuzeydeki AB ülkelerine kıyasla daha az sanayileşmiş ve benzer siyasi kültür ve ekonomik yapılarıyla kendi içlerinde ortak özellikleri olduğu düşünülebilir. Aday oldukları dönemde ve üye olduktan sonra da Merkezi ve Doğru

Avrupa ülkeleri birlikte değerlendirilmişlerdir. Bazı yazarlar, AB içinde benzer özelliklere sahip bölgelerin de (regions)¹² Avrupalılaştırma bakımından birlikte değerlendirilebileceğini belirtmektedirler.

Yine de, Avrupalılaştırmanın değerlendirilmesinde ülkeler bakımından farklı sonuçların ortaya çıkması ülkelerin yapısı ve iç politik gelişmelerinin AB sürecini etkileyen önemli bir faktör olduğunu da açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Neticede ulusal düzeydeki anlayış, tercih ve politikaları oluşturan kurumlar, AB politikalarını yorumlayan ve uygulayan temel birimlerdir.

Bunun yanında AB politikalarının bazı özellikleri de metodoloji de güçlükler yaratmaktadır. Buna göre yasal temeli olan bir başka deyişle ilgili AB mevzuatı (Tüzük ve(ya) Direktif) ile düzenlenmiş alanlarda AB yaptırım ve izleme mekanizmaları daha güçlü olduğundan ilgili politika alanında net ve doğrudan Avrupalılaştırma gözlenmektedir. Oysaki yasal temeli üye devletler arasındaki işbirliği gibi daha "yumuşak" düzenlemelere bırakılmış alanlarda ulusal düzeydeki değişimin daha az görünür olduğu görülmektedir. Featherstone'a göre Avrupalılaştırmanın gücü kendisini yumuşak düzenlemelere sahip alanlarda dahi değişime neden olmasıyla gösterebilecektir.¹³

Bu görüşe paralel olarak, yumuşak hukuk alanlarında AB etkisi dolaylı yollardan görülebilecektir. Burada yayılma (diffusion) ya da öğrenme gibi ortaya konması daha güç mekanizmalar vardır. Doğrudan olmayan etki alanlarında siyasi partiler, baskı grupları, düşünce kuruluşları gibi devlet dışı aktörlerin Avrupalılaştırma katalizörleri olarak daha etkin ve fazla rol oynamaları beklenir (Vink-Graziano,2006,s.13). Bu durumun yarattığı güçlük, AB etkisini doğrudan gösteren somut göstergeler olmaması yanında farklı birçok aktörün katılımının Avrupalılaştırmanın ölçülmesini daha da güçleştirmesinden kaynaklanır.

Avrupalılaştırmanın sınırlarını belirleyen değişkenlerin özellikleri yanında bir başka metodolojik zorluk, Avrupalılaştırma etkisinin ölçülmesinden kaynaklanmaktadır. Ölçülmeye çalışılan etki çok faktörlü ve çok boyutludur. Gerçekleşen bir değişikliğin AB etkisi ile

mi, iç siyasi bir neden ile mi, yoksa başka bir uluslararası gelişme nedeniyle mi olduğunun dikkatli analizi gerekmektedir (Vink-Graziano,2006,s.24-25).

AB etkisinin üye ülkedeki yansımaları değerlendirmeyi amaçlayan yaklaşımda, (top-down) AB düzenlemesi ile ulusal düzeydeki düzenleme arasında uyumsuzluğun olup olmadığı ve sonrasında ne gibi değişiklikler olduğuna bakılır. İkinci olarak (bottom-up) ulusal düzeydeki yapı ve uygulamalar incelenerek, dönüm noktası olarak adlandırılacak noktalarda, bu değişimin AB etkisi ile olup olmadığı tartışılır (Radaelli, Pasquier, 2006,s.40-41).

Bu analizlerde çok boyutluluğun getireceği zorluğun üstesinden gelmenin bir yolu; sürecin kronolojik olarak izlenmesidir. Bir başka deyişle, AB sürecinde ilgili devletin politika değişimlerinin uzun bir süreç boyunca takip edilmesidir. Bundan da önemlisi, tek bir örnek olay/ülke incelemesi yerine, karşılaştırmalı ve zamana yayılan bir inceleme yapılmasını gerekmektedir. Bu durum Avrupalılaştırmanın zamana yayılan bir süreç olması ile de doğru orantılıdır. Bir başka yöntem ise; sebep-sonuç bağlantısını kurmak için, AB etkisi olmasaydı, üye devletlerin politikalarında sözkonusu gelişme olur muydu, sorusuna cevap vermektir. Bu metodlar dahi, AB etkisi incelenirken uluslararası ve ulusal gelişmelerin dikkate alınmasını gerektirmektedir (Major, 2005, s. 184-185).

Bu bağlamda her politika ya da ülke için aynı şablonun uygulanamayacağı açıktır. Bunun temel nedenlerinden biri ülkelerin farklı siyasi, idari hatta kültürel yapılarıdır. Ülkeler AB etkilerini uygulayan, bir başka deyişle filtreleyen en önemli mekanizmalar olarak, farklı ulusal tepkiler ve koalisyonlar oluşturabilirler. Bunun için sadece yukarıdan-aşağıya değil, aşağıdan-yukarıya bir yaklaşım geliştirilmeli ve iç siyasi dinamiklere gereken önem verilmelidir. Tüm bu noktalar Avrupalılaştırma etkisini araştıran bir çalışmanın pek çok faktörü dikkate almasını gerektirmektedir.

Avrupalılaştırma çalışmalarında metodoloji ile ilgili belirtilen bir eksiklik, kontrol grubunun eksikliğidir. Avrupalılaştırma çalışmaları daha çok Avrupalılaştırılmayan örneklerin gözden kaçırılmasına, araştırmanın bilimselliğini sağlayan kontrol grubunun göz ardı edilmesine neden olmaktadır (Sciarini, Fischer ve Nicolet, 2004,s,354). Buna paralel olarak Haverland, araştırmacılar tarafından incelenen örneklerin kimi zaman haklı sebeplerden ötürü özellikle üye

12 Goetz bu gruplandırmayı "Clustered Europeanization" olarak adlandırmaktadır (Goetz, 2006).

13 Bu alanlar sırasıyla "hard law" ve "soft law" olarak adlandırılmaktadır. Yazar; "hard law" alanı olarak Ekonomik ve Parasal Birliği, "soft law" alanı olarak da Açık Koordinasyon Yöntemi (Open method of Coordination) vermektedir (Featherstone ve Papadimitriou, 2008,s.4).

devletlerde AB etkisinin yoğun olma olasılığı yüksek alanlardan seçildiğini belirtmektedir. Bu durum AB etkisinin değerlendirilmesi için bir kontrol grubunun gerekliliğini daha fazla ön plana çıkartmaktadır. Zira kontrol grubu olmaksızın meydana gelen her değişimin AB nedeniyle olduğunu söylemek çok kolay hale gelmektedir. Bu eksikliği gidermek için üye devlet/ üye olmayan devlet ya da AB yetkisinin fazla olduğu bir siyasa alanı ile olmadığı bir siyasa alanı seçilebilir. Ya da araştırmacı, AB etkisinin görülmediği bir olgusal durumu kendisi tasarlayarak, hayal edebilir. (counterfactual reasoning) (Haverland 2005,s,2-4)

Kimi yazarlar; Avrupalılaşmanın çok faktörlü ve çok boyutlu analiz gerektirmesinin üstesinden gelinebilmesi için dikkate alınması gereken noktaları şu şekilde sıralarlar. Avrupalılaşmayı konu alan çalışma; salt yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya dinamikleri de dikkate almalı, bir mevzuatın çıkarılması gibi Avrupalılaşmanın doğrudan etkileri yanında dolaylı etkilerini de (davranışları değiştirme gibi) içermeli, tek bir (uniform) bir uyum planı ile kendini kısıtlamamalı, farklı etkilere açık olduğu gösterilmeli ve salt siyasa değil, siyasi ve idari yapılar üzerindeki etkileri de dikkate alan kapsamlı bir içerik üzerinde çalışmalıdır. Son olarak da salt AB ve üye devletler değil, olası bütünleşme hareketlerinin etkilerine genellenebilecek bir etki çalışması öngörülmelidir (Vink-Graziano,2006,s.10-14).

Avrupalılaşma ile gerçekleşen değişikliğin salt görünümde bir değişiklik mi, yoksa temel bir değişiklik mi olduğu konusu ise, uygulamada ortaya konacak politikalarla izlenebilecek bir sonuçtur.

Sonuç

Avrupalılaşma kavramının AB etkisinin anlaşılması için önemli bir olanak sağladığı açıktır. Ancak kavramın etkisinin araştırılması, gerek AB, gerekse üye/ aday devletlerin çok farklı boyutlardan etkilenmesi nedeniyle oldukça dikkatli bir analizi gerektirmektedir. Burada, AB etkisinin üye/aday ülkeye otomatik olarak yansımayacağı noktasının özellikle vurgulanması gerekir. Zira Avrupalılaşma çalışmalarının, Avrupalılaşma eylemini kavramsallaştırması, AB etkisinin çok doğrudan ve net olduğu şeklinde bir izlenim doğurabilmektedir. Oysaki AB mevzuatının kendine has özellikleri ve farklı siyasa alanları için farklı etkenler bulunabilmesi Avrupalılaşmanın doğrudanlığını etkileyen önemli faktörlerdir.

Bunun da ötesinde ve daha da önemlisi AB etkisini alan, uygulayan ve yorumlayan birbirinden farklı sistemlere, yapılara ve siyasi kültürlerle sahip ulusal devletlerin süreçte aktif role sahip olması üzerinde önemli durulması gereken önemli bir noktadır. Avrupalılaşmanın ulusal devletlerin iç politik kurum ve dengelerinde güç mücadelelerine neden olabileceği gibi, farklı veto noktalarının ikna edilmesi ve bunun için kamuoyu desteğinin sağlanması gerekliliği gibi noktaların üzerinde önemle durulmalıdır.

Buradan hareketle, iç politikada uygun bir siyasi zeminin mevcudiyeti Avrupalılaşma için kolaylık yaratırsa da, Avrupalılaşmanın yine de gerçekleşmeyebileceği dikkate alınmalıdır.

Bu duruma Türkiye örnek verilebilir. Arada müzakerelere başlıklarına ilişkin teknik sorunlar olsa da, AB'ye resmi olarak aday ülke ilan edilmesine rağmen Avrupalı liderlerin Türkiye'nin tam üyeliğini sorgulatacı beyanlarda bulunması, tam üyeliğe alternatif önerilerin gündeme gelmesi, Avrupa kamuoyunun olumsuz tutumu ve AB üyelik tartışmalarında kültürel konuların ağırlık kazanması her iki tarafta birbirlerine karşı güven sorgulatacı bir tutuma neden olmaktadır. Bu durum da diğer teknik konular yanında ve onları daha da ağırlaştırarak Avrupalılaşmayı yavaşlatmakta ve durdurmaktadır. Burada Avrupalılaşmanın Türkiye için konjonktürel ya da dönemsel olabileceğini göstermektedir. Bu da kırılğan bir Avrupalılaşmaya işaret etmekte, Avrupalılaşma sürecinin otomatik olmadığını göstermektedir. Türkiye için farklı bir Avrupalılaşma perspektifinin ortaya konabilmesi gerek aday ülke olarak Avrupalılaşmanın belirli sınırlılıklarını yaşaması, gerekse Avrupalılaşma kavramının tanım, araç ve kapsamının başka ülkelerden ithal edilmesinden kaynaklanmaktadır. Buradan diğer tüm ülkeler için çıkarılabilecek bir sonuç, Avrupalılaşmanın her ülkenin spesifik özelliklerine göre farklı sonuçlar doğurabileceğidir.

Sonuç olarak Avrupalılaşma kavramının ülkelerin değişimlerinde bir kavramsal çerçeve olarak, AB etkisi ile üye/aday ülkelerde siyasa, kurumsal yapılar ve diğer siyaset alanlarının-kısacası tüm boyutların maruz kaldığı değişimlerin açıklanması için faydalı ve gerekli bir kavram olduğu belirtilmelidir. Ancak kavramın bazı sınırları vardır ve çok farklı değişkenlerden etkilendiği için kapsamlı ve çok boyutlu bir analizi gerektirmektedir.

Kaynakça

- Agnantopoulos, A. (2006).** *The Europeanisation of National Foreign Policies, A Conceptual Framework and an Empirical Application in Greek Turkish Relations.*, Paper presented at the 56th PSA Conference Reading, 3-6 April 2006.
- Ash, T.G. (2007).** *Europe's True Stories*, Prospect Magazine, Issue 131, February 2007, p.1, http://www.fh-brandenburg.de/~brasche/EU/k7/Ash_Europes_true_stories.pdf, erişim tarihi, 27.06.2011.
- Aspinwall, M. Schneider, G. (2000).** Same Menu, Separate Tables: The Institutionalist Turn In Political Science and the Study of European Integration, *European Journal Of Political Research*, 38:1-36.
- Aydın, M. ve Açıkmeşe, S.A.(2007).** *Europeanization through EU conditionality: Understanding the new era in Turkish Foreign Policy*, Journal of Southern Europe and the Balkans, 9:3, s,263-274.
- Bache, I. ve Marshall, A. (2004).** *Europeanisation and Domestic Change: A Governance Approach to Institutional Adaptation in Britain*, Queen's Papers on Europeanisation No 5.
- Beyers, J. ve Vollaard, H. (2011).** *The Europeanization of consensus politics in the Low Countries Outline for a research agenda*, Paper to be presented at the Biennial Conference of the European Union Studies Association, 2011, Boston, Panel; The Europeanization of Consensus Politics in the Low Countries.
- Börzel, T. A.,(2003).** *Shaping and Taking EU Policies: Member States Responses to Europeanization*, Queen's Papers on Europeanization, no: 2.
- Börzel, T.A., Risse T, (2000).** *When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change*, EUI Working Papers, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, European University Institute, RSC No: 2000/56.
- Börzel, T.A., Risse T, (2003).** *Conceptualizing the Domestic Impact of Europe*, (İçinde: ed: Kevin Featherstone, Claudio M. Radaelli, The Politics Of Europeanization), Oxford University Press, Oxford, NewYork.
- Buhari, D. (2009).** *Turkey-EU Relations: The Limitations of Europeanisation Studies*, The Turkish Yearbook of International Relations, Vol: 40.
- Bulmer, S. ve Radaelli, C.M. (2004).** *The Europeanization of National Policy?*, Queen's Papers on Europeanization.
- Çelebi, A. (2002).** *Avrupa: Halkların Siyasal Birliği*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Delanty, G. (2005).** *Avrupa'nın İcadı*, Çev : Hüsamet-tin İnaç, Adres Yayınları, Ankara.
- Diez, T. Agnantopoulos A, Kaliber A. (2005).** *File: Turkey, Europeanization and Civil Society: Introduction*, South European Society and Politics, 10:1.
- Exadaktylos, T. Radaelli C.M., (2009).** *Research Design in European Studies: The Case of Europeanization*, JCMS Volume 47. Number 3.
- Ertugal, E. (2005).** *Europeanisation of regional policy and regional governance: The Case of Turkey*, European Political Economy Review, Vol.3, No.1, pp. 18-53.
- Featherstone, K. (2003).** *Introduction: In the Name of "Europe"*, (İçinde: ed: Kevin Featherstone, Claudio M. Radaelli, The Politics Of Europeanization), Oxford University Press, Oxford, NewYork.
- Featherstone, K ve Papadimitriou, D. (2008).** *The limits of Europeanization: reform capacity and policy conflict in Greece*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, UK.
- Featherstone, K ve Kazamias, G. (2001).** *Introduction: Southern Europe and the Process of Europeanization* (İçinde ed: K. Featherstone and G. Kazamias, *Europeanization and the Southern Periphery*), Frank Cass, London.
- Gawrich, A. Melnykovska, I. Schweickert, R. (2009).** *Neighbourhood Europeanization Through ENP- The Case of Ukraine*, KFG Working Paper, No., Frei Universitat Berlin.
- Goetz, K.H., (2006).** *Territory, Temporality and Clustered Europeanization*, Political Science Series 109, Institute for Advanced Studies, Vienna.
- Goetz, K.H. Meyer-Sahling, J.H. (2008).** *The Europeanisation of National Political Systems: Parliaments and Executives*, Living Rev. Euro. Gov., Vol. 3, (2008), No. 2. <http://www.livingreviews.org/lreg-2008-2>.

- Grabbe, H. (2003).** *Europeanization Goes East: Power and Uncertainty in the EU Accession Process*, (İçinde: ed: Kevin Featherstone, Claudio M. Radaelli, The Politics Of Europeanization), Oxford University Press, Oxford, NewYork.
- Gürsoy, Y. (2010).** *Democratization and Foreign Policy Reforms in Turkey: Europeanization of Turkish Politics?*, International Journal of Legal Information, The Official Journal of the Internal Association of Law Libraries, Volume 38, Issue 2, Article 14
- Hall, P. ve Taylor, R. (1996).** *Political Science and the Three Institutionalisms*, Political Studies, XLIV.
- Haverland, M. (2005).** *Does the EU cause domestic developments? The Problem of case selection in Europeanization Research*, European Integration Online Papers (EioP) Vol: 9, No:2.
- Howell, K. (2004).** *Developing Conceptualisations of Europeanization: Synthesising Methodological Approaches*, Queen's Papers on Europeanization , No 3.
- Jupille, J. Caporaso, J.A. ve Checkel, J.T. (2003).** *Integrating Institutions: Rationalism, Constructivism and the Study of the European Union*, Comparative Political Studies 36;7.
- Jupille, J. Caporaso, J.A. (1999).** *Institutionalism and the European Union: Beyond International Relations and Comparative Politics*, Annual Review of Political Sciences, No: 2.
- Kaminska, J. (2007).** *New EU Members and the CFSP: Europeanization of Polish Foreign Policy*, Political Perspectives 1(2).
- Kassim, H. (2003).** *Meeting the Demands of EU membership: The Europeanization of National Administrative Systems*, (İçinde: ed: Kevin Featherstone, Claudio M. Radaelli, The Politics Of Europeanization), Oxford University Press, Oxford, NewYork.
- Knill, C. Lehmkuhl, D.(2002).** *The National Impacy of European Union Regulatory Policy: Three Europeanization Mechanisms*, European Journal of Political Research 41: 255-280.
- Koray, M. (2005).** *Avrupa Toplum Modeli*, 2. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Ladrech, R. (1994).** *Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France*, JCMS, Volume 32, Issue 1, 69-88.
- Luif, P. (2003).** *EU Cohesion in UN General Assembly*, Occasional Papers, No:49, Institute for Security Studies, December 2003.
- Major, C. (2005).** *Europeanization and Foreign and Security Policy-Undermining or rescuing the nation state?* Politics: 2005 Vol 25 (3), 175-190.
- March, J. ve Olsen, J. (1984).** *The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life*, American Political Science Review 78 (3).
- March, J. ve Olsen J.P.(2004).** *The Logic of Appropriateness*, Arena Working paper WP04/09 http://arena.uio.no/publications/wp04_9.PDF, erişim tarihi, 12/02/2008.
- Miskimmon, A. (2007).** *Germany and the Common Foreign and Security Policy of the European Union, Between Europeanisation and National Adaptation*, Palgrave Macmillan, NY.
- Müller, P. ve Flers N.A. (2009).** *Applying the Concept of Europeanization to the Study of Foreign Policy: Dimensions and Mechanisms*, Working Paper No. 05/2009, Institute for European Integration Research, Austrian Academy of Sciences
- Nicolaidis, K. (2004).** *"We, the Peoples of Europe..."* Foreign Affairs, Volume 83, No: 6.
- Olsen, J. P. (2003).** *Europeanization*, (İçinde: ed: Michelle Cini, *European Union Politics*, Oxford: Oxford University Press.
- Pomorska, K. (2007).** *The Impact of Enlargement: Europeanization of Polish Foreign policy? Tracking Adaptation and Change in the Polish Ministry of Foreign Affairs*, The Hague Journal of Diplomacy 2.
- Putnam, R. D.(1988).** *Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two Level Games*, International Organizations, Vol.42, No:3.
- Radaelli, C.M (2003).** *Europeanization of Public Policy*, (İçinde: ed: Kevin Featherstone, Claudio M. Radaelli, The Politics Of Europeanization), Oxford University Press, Oxford, NewYork.

- Radaelli, C.M, Pasquier R. (2006).** Conceptual Issues, ((İçinde: ed: Paolo Graziano, Maarten P. Vink, *Europeanization, New Research Agendas*), Basingstoke:Palgrave Macmillan, UK.
- Rieker, P. (2004).** *Europeanization of Nordic Security, the European Union and the Changing Security Identities of the Nordic States*, Cooperation and Conflict', Vol: 39 (4).
- Risse, T. Cowles, M.G. Caporaso, J. (2001).** Europeanization and Domestic Change: Introduction, (İçinde: ed: Thomas Risse, Maria Green Cowles, James Caporaso, *Transforming Europe, Europeanization and Domestic Change*, Cornell University Press, Ithaca and London.
- Sargil, Z. (2007).** *Europeanization as Institutional Change: The Case of Turkish Military*, Mediterranean Politics, 12:1, 39-57.
- Schimmelfennig, F. (2003).** Costs, Commitment and Compliance: The Impact of EU Democratic Conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey, *Journal of Common Market Studies (JCMS)*, Vol.41, Number 3.
- Schimmelfennig, F. (2007).** *Europeanization beyond Europe*, Living Rev. Euro. Gov., 2, 1 <http://www.livingreviews.org/lreg-2007>.
- Schimmelfennig, F. Sedelmeier, U. (2002).** *Theorizing EU Enlargement: Research Focus, Hypothesis and the State of Research*, Journal of European Public Policy.
- Sciarini, P. Fischer, A. Nicolet, S. (2004).** *How Europe Hits Home: evidence from the Swiss Case*, Journal of European Public Policy 11:3, June
- Sedelmeier, U. (2011).** *Europeanisation in New Member and Candidate States*, Living Reviews in European Governance, Vol. 6, (2011), No. 1: <http://www.livingreviews.org/lreg-2011>.
- Smith, A. (2005).** *Ulusal Kimlik ve Avrupa'nın Birleşme Fikri*, ((İçinde: ed: Peter Gowan, Perry Anderson, Avrupa Sorunu Avrupa ne, Avrupalı Kim çev: Ali Çakıroğlu), Aykırı Yayıncılık, İstanbul
- Smith, M.E. (2000).** *Conforming to Europe: The domestic impact of EU foreign policy co-operation*, Journal of European Public Policy, 7:4 .
- Taraktaş, B. (2008).** *A Comparative Approach to Euro-scepticism in Turkey and Eastern European Countries*, Journal of Contemporary European Studies, Vol: 16, No: 2, ss,249-266
- Tassinari, F. (2011).** *Avrupa Komşularından Neden Korkuyor*, (çev: Figen Dereli), İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Torreblanca, J.I. (2001).** *Ideas, Preferences and Institutions: Explaining the Europeanization of Spanish Foreign Policy*, Arena Working Papers, no: 26.
- Ulusoy, K. (2008).** *The Europeanization of Turkey and its Impact on the Cyprus Problem*, Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 10:3, s. 309-329.
- Vink, M.P ve Graziano, P. (2006).** Challenges of a New Research Agenda (İçinde: ed: Paolo Graziano, Maarten P. Vink, *Europeanization, New Research Agendas*), Basingstoke:Palgrave Macmillan, UK.
- Wendt, A. (1999).** *Social Theory of International Politics* (Cambridge University Press)